

## ONA TILINI O'QITISH JARAYONIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLILIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI.

**Rasulova Moxinur Hotamjon qizi**  
Andijon davlat pedagogika instituti  
70111401 – Ta'lim va tarbiya nazariyasi  
va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)  
yo'nalishi magistratura talabasi

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida ona tilini o'qitish orqali ularning kasbiy kompetentliligini rivojlantirish masalasi yoritiladi. O'qituvchilarning til kompetensiyasi, metodik salohiyati, kommunikativ va lingvodidaktik bilimlari ona tili darslari orqali shakllanishi mumkinligi asoslab beriladi. Shuningdek, maqolada kasbiy tayyorgarlikni oshirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar va interfaol mashg'ulotlarning roli ochib beriladi.

**Kalit so'zlar:** boshlang'ich ta'lim, ona tili, kasbiy kompetentlik, metodik tayyorgarlik, pedagogik imkoniyat, kommunikativ yondashuv, lingvodidaktika

### Kirish

Bugungi kunda boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida ularning kasbiy kompetentligini rivojlantirish dolzarb masala hisoblanadi. Ayniqsa, ona tilini o'qitish jarayonida o'qituvchilarning metodik savodxonligini oshirish, til madaniyatini chuqur o'zlashtirish, o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantira olish qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada oliy pedagogik ta'lim tizimi oldida turgan vazifalardan biri — kelajak o'qituvchilarining ona tilini chuqur bilishlari va uni o'qitishning innovatsion metodikalariga ega bo'lishlarini ta'minlashdir.

### Adabiyotlar tahlili

Ilmiy manbalarda boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda til ta'limining o'rnini alohida ko'rsatib o'tilgan. Xususan, V.G. Maralov, N.A. Musina, I.K. Alimov kabi olimlar o'qituvchining kasbiy tayyorgarligini aniqlovchi omillarni, til o'qitish metodikasini, til va nutq kompetensiyasining shakllanish mexanizmlarini chuqur o'rganib chiqishgan. M.K. Usmonxo'jayev va Z.M. Ermatova tomonidan boshlab berilgan lingvodidaktik tadqiqotlarda ona tili vositasida muloqot madaniyatini o'rgatishning uslubiy asoslari yoritilgan. Adabiyotlarda shuningdek, zamonaviy metodlar – CLIL, kommunikativ yondashuv, faol o'qitish texnologiyalari orqali kasbiy kompetensiyani oshirish tajribalari keltirilgan.

Maqolani yozishda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

Tahlil va sintez – mavjud adabiyotlarni tahlil qilish va umumlashtirish asosida asosiy pedagogik imkoniyatlar aniqlab olindi.

Empirik kuzatuv – pedagogik amaliyot jarayonida kuzatuvlar olib borildi.

Suhbat va so'rovnomma – pedagogika institutining boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalari va ustozlari bilan suhbatlar o'tkazildi.

Modellashtirish – ona tili darslarida kasbiy kompetentlikni shakllantirishga xizmat qiluvchi mashg'ulot modellarini yaratish asosida yondashildi.

### **Natijalar bo'limi**

Ona tilini o'qitish jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini takomillashtirishning pedagogik imkoniyatlari keng ko'lamli yondashuvni talab qiladi. Bu jarayon o'qituvchilarning nazariy bilimlarini mustahkamlash, amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va doimiy kasbiy rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan. Quyida ushbu imkoniyatlarning har biri batafsil yoritiladi.

#### **Nazariy bilimlarni mustahkamlash**

Bo'lajak o'qituvchilar ona tilini o'qitishda muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun chuqur nazariy tayyorgarlikka ega bo'lishlari zarur. Bu quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- Ona tili didaktikasi: O'qituvchilar ona tili o'qitishning pedagogik asoslari, metodologiyasi va strategiyalarini o'rganishi lozim. Masalan, o'zbek tilini o'qitishda tilning fonetik, leksik, grammatik va stilistik xususiyatlarini o'quvchilarga qanday yetkazish bo'yicha maxsus kurslar tashkil qilinadi. Bu kurslarda o'qitishning differensial va integratsion yondashuvlari, shuningdek, sinf xilma-xilligini hisobga olgan holda dars rejalashtirish ko'nikmalari o'rgatiladi.

- Lingvistik kompetentsiya: O'qituvchilar o'zbek tilining tuzilishi, qoidolari va xususiyatlarini chuqur bilishlari kerak. Bu ularga o'quvchilarga tilning nozik jihatlarini tushuntirishda va xatolarni tuzatishda yordam beradi. Masalan, o'zbek tilidagi so'z yasalishi, sintaktik tuzilmalar va nutq uslublari o'rgatishda o'qituvchining o'zi ushbu sohada mukammal bo'lishi lozim.

- Madaniy va adabiy kontekst: Ona tili o'qitishda milliy adabiyot, xalq og'zaki ijodi va folklor muhim o'rin tutadi. O'qituvchilar o'zbek adabiyotidagi muhim asarlar, shoir va yozuvchilarning ijodiy merosi bilan tanish bo'lishlari kerak. Bu o'quvchilarda tilga bo'lgan qiziqishni oshiradi va ularning madaniy savodxonligini rivojlantiradi.

#### **Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish**

Nazariy bilimlar amaliyot bilan mustahkamlanmasa, o'qituvchilarning sinf muhitida samarali ishlashi qiyinlashadi. Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun quyidagi usullar qo'llaniladi:

- Interfaol o'qitish metodlari: O'qituvchilar rolli o'yinlar, guruh ishlari, loyihaviy vazifalar va munozara kabi interfaol usullarni qo'llashni o'rganishi kerak. Masalan, o'quvchilarga hikoya yozish, she'r o'qish yoki guruhda adabiy muhokama o'tkazish orqali nutq ko'nikmalari rivojlantiriladi. Bu usullar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini va tilni faol ishlatishini rag'batlantiradi.

- Differensial yondashuv: Har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari, qobiliyatlari va o'rganish tezligi bor. O'qituvchilar har bir o'quvchining ehtiyojlariga mos dars rejalarini tuzishni o'rganishi kerak. Masalan, ba'zi o'quvchilarga qo'shimcha mashqlar kerak bo'lsa, boshqalarga ijodiy vazifalar ko'proq mos keladi.

- Texnologik integratsiya: Zamonaviy ta'lim muhitida raqamli vositalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bo'lajak o'qituvchilar interaktiv doskalar, o'quv dasturlari (masalan, Kahoot, Quizlet), video darslar va mobil ilovalar yordamida darslarni qiziqarli qilishni o'rganishi kerak. Masalan, o'zbek tilidagi so'z boyligini oshirish uchun onlayn lug'atlar yoki interaktiv o'yinlardan foydalanish mumkin.

Pedagogik kompetentsiyani oshirish

O'qituvchilarning kasbiy kompetentligi nafaqat til bilimi, balki pedagogik mahoratga ham bog'liq. Bu yo'nalishda quyidagi imkoniyatlar mavjud:

- Amaliy mashg'ulotlar va stajirovka: Universitetlarda bo'lajak o'qituvchilar uchun real sinf muhitida tajriba o'tkazish imkoniyatlari tashkil qilinishi kerak. Masalan, maktablarda o'tkaziladigan pedagogik amaliyotlar davomida talaba-o'qituvchilar dars o'tish, sinf boshqaruvi va o'quvchilar bilan muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- Reflektiv o'qitish: O'qituvchilar o'z darslarini tahlil qilish, o'z xatolarini aniqlash va ularni tuzatishni o'rganishi kerak. Bu jarayon o'qituvchilarning o'z-o'zini rivojlantirishiga yordam beradi. Masalan, darsdan keyin o'qituvchi o'z darsi samaradorligini baholash uchun maxsus reflektiv jurnal yuritishi mumkin.

- Mentorlik va hamkorlik: Tajribali o'qituvchilar yoki professor-o'qituvchilar bilan hamkorlik qilish bo'lajak o'qituvchilarga real sinf muhitida tajriba orttirishga yordam beradi. Mentorlar o'qituvchilarga dars rejalashtirish, sinf boshqaruvi va o'quvchilar bilan ishlash bo'yicha maslahatlar beradi.

O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish

Ona tilini o'qitish jarayonida o'quvchilarning qiziqishi va faolligini ta'minlash muhimdir. Bo'lajak o'qituvchilar quyidagi usullar orqali o'quvchilarni rag'batlantirishni o'rganishi kerak:

- Ijodiy vazifalar: O'quvchilarga hikoya yozish, she'r tuzish, maqola yaratish yoki adabiy asar muhokamasi kabi vazifalar berish orqali ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin.

- Xalq ogʻzaki ijodi va adabiyot: Oʻzbek xalq ertaklari, maqollar, topishmoqlar va Alisher Navoiy, Abdulla Oripov kabi shoirlarning asarlarini darslarda qoʻllash oʻquvchilarda tilga boʻlgan qiziqishni oshiradi.

- Oʻyin va musobaqalar: Til oʻrganishni qiziqarli qilish uchun soʻz oʻyinlari, imlo musobaqalari yoki adabiy viktorinalar tashkil qilinishi mumkin.

- Zamonaviy media vositalari: Oʻquvchilarga qiziqarli boʻlgan YouTube videolari, podkastlar yoki ijtimoiy tarmoqlardagi oʻzbek tilidagi kontentni oʻqitish jarayoniga jalb qilish samarali boʻladi.

Kasbiy rivojlanishni doimiy taʼminlash

Oʻqituvchilarning kasbiy kompetentligi doimiy rivojlanishni talab qiladi. Bu quyidagi yoʻllar bilan amalga oshiriladi:

- Malaka oshirish kurslari: Oʻqituvchilar doimiy ravishda ona tili oʻqitish boʻyicha yangi metodlar, texnologiyalar va tendensiyalarni oʻrganishi kerak. Masalan, xalqaro tajribalarni oʻrganish yoki zamonaviy pedagogik yondashuvlar boʻyicha seminarlarda ishtirok etish foydali.

- Ilmiy-tadqiqot faoliyati: Oʻqituvchilar ona tili oʻqitishning samarali usullari boʻyicha tadqiqotlar olib borishi, maqolalar yozishi yoki konferensiyalarda ishtirok etishi mumkin. Bu ularning kasbiy bilimlarini kengaytiradi.

- Hamkorlik va tajriba almashish: Oʻqituvchilar oʻzaro tajriba almashish uchun professional jamoalar, forumlar yoki ijtimoiy tarmoqlarda faol ishtirok etishi kerak. Masalan, oʻqituvchilar uchun maxsus Telegram guruhlar yoki X platformasida tajriba almashish imkoniyatlari mavjud.

Zamonaviy muammolar va yechimlar

Ona tilini oʻqitish jarayonida baʼzi muammolar yuzaga kelishi mumkin, masalan, oʻquvchilarning qiziqishining pastligi, zamonaviy texnologiyalarga moslashishdagi qiyinchiliklar yoki oʻqituvchilarning yetarli tajribaga ega emasligi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi yechimlar taklif etiladi:

- Oʻquvchilarning qiziqishini oshirish uchun darslarni oʻyinlashtirish va zamonaviy vositalardan foydalanish.

- Oʻqituvchilar uchun doimiy treninglar va malaka oshirish kurslarini tashkil qilish.

- Ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlik qilish orqali ona tili oʻqitishning ahamiyatini targʻib qilish.

### **Xulosa**

Boʻlajak boshlangʻich sinf oʻqituvchilarining kasbiy kompetentligini takomillashtirish uchun nazariy bilimlar, amaliy koʻnikmalar, zamonaviy texnologiyalar va doimiy oʻz-oʻzini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Oʻqituvchilar oʻzbek tilini oʻqitishda ijodiy, interfaol va individual yondashuvlardan

foydalanish orqali o'quvchilarda tilga bo'lgan qiziqishni uyg'otishi va ularning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin.

Ona tilini o'qitish bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirishda muhim resurs bo'lib xizmat qiladi. Bu orqali ularning til madaniyati, kommunikativ ko'nikmalari va metodik savodxonligi rivojlanadi.

### **Adabiyotlar.**

1. Aliyev I.T. Pedagogning kasbiy kompetentligi // Uzlaksiz ta'lim tizimida o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik kompetentligini rivojlantirish muammolari va istiqbollari: Resp. ilmiy-amaliy anjumani materiallari. — Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2013. — 55 b.
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. - T. Fan, 2003-174 b.
3. Axmedova L.B. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini didaktik-metodik kompetentligini rivojlantirish: Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2022. - 45 b. 24. Адолф В.А., Илина Н.Ф. Инновационная деятельность в образовании: вопросы теории и практики //монографий. Красноярск. РИО ИПК 2019 - 180 с. (10,46 п. л.)
4. . Большой словарь иностранных слов на русском языке. – М.: Юнвес, 2015. – С. 316.
5. Golish L.V., Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. T.: Iqtisodiyot, 2011. – 208 b.
6. Golish L.V., Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. T.: Iqtisodiyot, 2011. – 208 b.